

ДЫНГНЭЭХ ХАААЙЫН ЭРЭ БААР БУОЛЛУН

Хайнхат ааспыт нууцаригар ийнтинээрэдлэбтэн курдук, райсовет XII сессията оройуонга аграрнай реформаны түргэтэтин сорхотарын тухунан бонпуруоһу көрөн дүүллэстэ. Манна дахылаатын оройуон дьаһалтатын байылытын сабуулааччы, тыа хааайыстыбатын управленнистын начальнига В. П. Чичигин оролдо.

Дахылаатчыт, туох хаанык ичинни, оройуонга аграрнай реформа тынынан барыт сорох улары-ыналарга кылгастын төхөөтө, оройуон сүөһүтүн хсааныгар, туһанылар сир ийингэр, о. д. а. быстах да буоллар уонсай туругу көрдөрөр биирдилээн тэтиһиллэри адала. Билигин оройуон үрдүн, кэтэх баайы дуолу диллэрэн туран, барыта 28823 ынах сүөһү баар. Итинтэн совхозтар уонна коллективнай предприятиелар арааттара 48 быры-ынаа, кэтэх хааайыстыба иккэнэ 40 бырыынаа, оттон 105 баайынай хааайыстыбаларбыт уонсайа 3382 ынах сүөһүлүнэн 12 бырыынаанын ылааллар. Баайынай уонна кэтэх хааайыстыбалар холбоон оройуон ынах сүөһүтүн агарыттан ордутун итэн олохтор ээзери, туһанылар сир 21 бырыынаа эрэ ийиллэргэ бөрүлүнэ дингэ дахылаатчыт. Итинтэн ийин сир реформатын кытыыга (оттон бу, билэрбит курдук, аграрнай реформа тыын бонпуруоһа) үлэ билигин тэтиэ көрдөбүлгэ эппиэттэбэтин холобурдаата.

Сир-уос бу мүнэ диир дингэстэх хааайыстыбатын ийингэ сыһан хайдах курдук уларытара көстөн эрэр. Дьонго агарда ийиник кыагы бээрэн айуулааны уларытарын быһыт биллибит. Эрдэттэн үлэсбэттар аламныт участктарын куруулаан хаааалаан бүтүрдүлөр, билигин да нэһилик аайы сир тугуон ийингээн күннэри билдэсыйа бүтэһи тутууга үлэстэччи арыада суох.

Ол эрээри сир үлэтирэн хаспа уустук дьыала буоларын быһыт манна быһаччы үлэстэбэт дьон үчүгэйди өйдөөбүт буолуохтаахтар. Сир үлэрингэ сааскы бытаарын түмүгэр, о. д. а. сорох малайдар үөскөөнөр, оройуон үрдүнэн 900-чэ ийин участанка тиксэбэтэ. Дьингэр, бу сытыны бонпуруос от үлэстэ ааспыттынан эрэ мүлүрүбүт курдуктун ийин, мантан күһүн анал фонда ситэ-хоту чуолкай-дамматагына, сир докумуннааһыны кытта сибээстэххэ атын да дьаһаллар тигэһэр тэриллилбэтэхтэринэ, ийил адыас атыннык күүдүйүө. Аламныт участантаах эрээри онтулара курааннаан оту онтон-мантан түбэһнэх буолунарга күһэллэбэт дьон эмнэ адыада суохтар. Билигин кийилэртэн сорохторо, адыас кырдыгынан эттэххэ, сирдэммит-уоттаах курдук санаамааттар даһаны.

Ийиник, ийинтэн да атын бонпуруостар сир реформата салтанан барарын тухуры көбөн тахса туруохтара. Олору барытын быһааран-отоорон ийэргэ кыах биирэр бигэ база баар буолуохтаадын туһунан дахылаанка ахтылына. Туох хаанык ийиннэ, биирдин нэһиликэтиринэн сир анал фондатын быһаарыы соруга турар. Сессия бу бонпуруоһу дүүллэһин түмүгүнэн ытыкыт быһаарылытын билдэстэххэ, дьыала уахылыллара адыас сатаамак эбит дьин өйдөөххэ сөл. Уонсайынан, сир реформата бары улары-ынылар төрүттэрэ буоларынан, манна ураты бол-омто уурулуохтаадын туһунан дахылаанка да-һаны, сессия быһаарыытыгар даһаны чопчу ыбы-лына. Сир чааһынай бас билингэ бөрүлүнэ кө-нүлэһнэһинэ хааайыстыба көрүгүрүгэр ула-рыыны-талэрийин тахсара чуолкай. Онон эрдэттэн бэлэмнэх буолуохха дьин дахылаатчыт билиэтир. Билигин, диир кийи, рес-

Райсовет сессиятыттан

публика баайы-дуолун 90 бырыынаа государство бас билингэр баар, оройуонга даһаны онтон адына суох хартыына. Бу уларытар кыа көтөн эрэр Онон билигин сирги-уоттан сааалаан хас биирдин ийин пийа адыллан чуолкайдыллыахха. Онуоха эмнэ улахан бытаарыны баарын туһунан дахылаанка сөпкө ахтылына.

Оройуонга билигин туругуна 4 совхоз, 5 коллективнай предприятие, 4 баайынай хааайыстыба ассоциацията бааллар. Фермердар ахсаанынара 100-тн таһыста. Хааайыстыба хас да көрүгү баар диибит. Ол тынан баран ийилэр хас биирдин-лэрин туруга, иста-билэ сылдыарбыт курдук, араа-ынаа: бөдөн өртө быта-рылар туруктаах, бытархай өртө даһаны быһылы кураан дьыл тэбиитигэр салгыны сайдыыга, бөдөр-гөһүгүгэ бигэ эрэлэ суох олохтор. Онон билигин усулуобуйада хааайыстыба үлэ ахтылабыт кө-рүгүрүгэ тэтиэ сайдыах-тара, олоххо бары быраап-таахтар дьин саба тарыйан сыналанын олуонатын тиксэбэтэ. Көпсөһүгэ тыл эппит депутат И. П. Пономарев (Кытаанах) ба-лиэтэбэтин курдук, му-гур уһугар сүөһүгү биир-динлээн ытынан үлэрэн тардаатын тийэ барыах-ха сөл. Тма сирэ уустук усулуобуйада түбэстэ. Биир солк бородуужуу-йуу да, дьингэр, үлэ дьонун дохоттарын үрдэллэ-аара араас хааччыйар тэ-риллэлэр сонгуур үрдүн сыналларыгар итэ-сүтэ-турар. Дьон хамнастыыр сөптөөх үл-харчы суоһун иккэн социальнай сайдыы экиннэ туһунан толкуйдуур да кыаллыбат буолан ийэр диир Иван Петрович. Тыа хааайыстыбатыгар өйөбүлү оңоруу, — биллэн турар, государственнай пол-итика бонпуруоһун. Ол

эрээри ийиннэ уустук усулуобуйада олохбулут да ийин, оройуонга ха-аайыстыба хаанык кө-рүгүрүгэр уларытыл ор-дук күүдүүстөһүн, о. д. а. манна сыһаннаах сорук-тары чуолкайдылар наада-эти дьин сессияда ийин эрэ буолбакка, хас да ийин-эттэ. В. П. Чичигин ийи-ти туһунан кытыы кийи-литигэр маннак эппиэт-тир: кытаабынаа, үлэ-хамнаса дьин-хаччы ха-аайыстыбын сыһан үс-күүрүн ситиһнэхтэххит, онуоха хааайыстыба ха-нык формата, көрүгү та-быастаарын мистэрдэ дьон бэйэлэрэ быһаарыахтаах-тар. Ол эрээри нэһили-гини тархинан ордук табы-гастаах буолуога дьин тү-мүгүрү. Сессия бэйэтин быһаарылытыгар, сүрүн-нээн, нэһиликтэринэн ба-ры ордун табыастаарын эмнэ тугуа билиэттэ.

Кэлэр тугастаары сыл-ларга оройуонга сүөһү айылыгынан хааччылыы хайдах турунтаах буолара Амма угуоргу сир-уоту онорон туһага таһаары-ны кытта быһаччы сибээ-тэх. Манна барыта 13897 гектар сирдэххит. Ийин-тэн 4,5 тыһ. эрэ гектара ааспыт сылларга оңоһул-дубута. Бу кийи сир ситэ туһага таһаарылыына оройуон-сыл аайы сүөһү айылытын булууга-талы-га, атылаһыта улахан ороскуонна табыллар. Онон Амма угуоргу үрэхтэри оңостууну оройуон дьаһал-тата ураты суолталаах үлэ быһытынан көрбүтэ кэрэхсанар. Биллэн турар, бырайыан-смета докумуон-нара оңоһуллан үбэ-хар-чыта быһаарыллара дэби-гис буолбатах. Сорохтор бур, Сүбүрүускэй ааты-ниин, багар, улахан со-пуу курдук петиэттэрэ суога. Амма угуоргу сир оңоруохха, туһага таһа-рыахха дьин ордөөтүтэн кэлсэппилит да элбэгэ-бэрт, Оройуонга эрдэ-манна суолта бөрүлүнэ-тэбэ. Ол охсуутун билигин

биллэн дьа-билэн эрдэххит. Дахылаатчыт сүмүтэр сүөһү быһылыгы кыстыкы сорох уратыларын төх-төөтө. Оройуон сүөһүгүн ахсаанын аччакчык ийи-тэргэ айылык өртүнэн тейэ бөлүмнэххити диир буоллаха, бийыл барыта 13 тыһ. тоннага тахса от сөдөтүомаланна. Ити бытырыагытааһар 4 тыһ. тоннаан абыах. 6 тыһ. тонна от оройуон таһыгар бэлэмнэнэ. Манна таһы-нан 4200 тонна оту аты-лаһарга сайаанка оңоһул-лан турар, 2400 тонна көмбикорм, 400 тонна со-ломо арадыллаахтаах. Ва-рыта 13—14 тыһ. тонна сүөһү айылытын тейи-таһыны күүтэр. Ол орто-йраада 350 км Онуоха агардас уматыныкы быһа-холоон 5 мөл. солк. орос-куоттанын. Манна хама-ны, автотранспорты эттэ-һин ороскуотун атыахха, арааһа, республика бээр-18 мөл. солкуобайа да тун буолуо суога. Урукку сылларга ийингэ-эр адыах таһагаас нэ-лиитигэр республика бы-һаччы көмөтө улахан этэ. Атын онук буолуо суога. Агардас тейиингэ-таһы-да даһаны төһөлөөх үлэ, ороскуот күүтэрин ити сыһыларалартан өйдөөх-ха сөл. Техниканы урук-ку сылларга курдук түмэн тейиин-таһыны үлэ-тин ийингэ тархинан наада буолла. Кэпэс АПК хааччыйар тэри-лэлэри структураларын уларытыыга барыахтаах-пыт. Бийыл автотранспо-ры ол ийингэ биир ийингэ тугуу тейэ табы-гастаах буолуогун үөртөн көрүөххэ сөл этэ.

Бонпуруоһу дүүллэ-һингэр, сүрүннээн, хааа-йыстыбалар салаааччыла-рыта быһаарыллара дэби-гис буолбатах. Сорохтор бур, Сүбүрүускэй ааты-нап совхоз директора де-путат А. В. Ефремов ку-һүкү өртүгэр ардах түспэнкэ сир-дойду олус кууруда-хатта, манна бу күннэртэн аһылаанка кийи-рик курдук буолан эрэр дьин улаханник дьикен-нэрин эттэ. Бийыл сыл-

тыга кийиэрнэ суох, бу өртүнэн ийингэ ханык да сылааһар уустук ба-һааннаа үөскөтө. Сыл-ты уксэ эрдэттэн аһы-лаан туруорулуо Онон-өлө дьонун күүтүлүбэ-тах эбөн ороскуот тахсар-тыктыах. Салгыны 1992 хааайыстыба форматан үөһөттэн сонгуур сыһа, аһааһа дьон бабалара ийин быһаарыахтаахтар дьитэ.

«Бугудай» салгы заво-дун директора И. А. Пи-лигин сир чааһынай бас билингэ бөрүлүнэ олус суудуругу быһаарылаах курдук дьин дьикснэр. Кийи республика народ-най депутаттара В. П. Кудрин, Г. М. Сысольгин уонна А. А. Захаров бу бонпуруоска оройуон дьонун кылаатын үөртэн эттэ. Сөдөһүгүн олорор кына атын оройуонга оттуу барар эисмолары тарийи атын адыас сы-ралаах буолара. Сала-бааччы бытархайтар тийэ бэйэтинэн сүүр-көтөн тарийдэһинэ эрэ сатаанара. Кийигэр кө-пкө бөһүөлккэ хастыи да кун адыаһыны мэл-дь көстөр хартыына этэ. Оттон билигин баайынай-дар тарийи охсон барыт-тара-кэбэһтэрэ, бүтэр-биттэрэ-оһорбуттара, эрэ баар буолар. Бийыл Одыууун 16 баайынай хааайыстыбатыттан 10-на атын оройуоннарга өт-төөтө. Сүөһүлэрэ кыстылар аһылытын ийиник сүү-рөн-көтөн бэйэлэрэ бу-луунулар. Бу туһунан ас-социация председателе депутат И. И. Филиппов кэлсэстэ.

Талый сельской Соби-тин председателе депутат В. В. Смирнов сессия-да бу бонпуруоһу үчүгэй арай ырытыта суох бэ-лэмнээн кийиллэртэр дьин астыоматааһын бил-лэрдэ. Дьингэр, дьитэ кийи, баайынай хааайы-стыбалар үлэлэрин сорох түмүктэрин, реформа ха-амылытар сыһаннаах атын да тэтиһиллэри тугу-ман көрдөрүөххэ баара.

П. ПОПОВ.

ОРОЙУОНГА АГРАРНАЙ РЕФОРМАНЫ ОЛОХХО КИЛЛЭРИИ ТУХУНАН

народнай депутаттар оройуоннаа бы Сэбиэттэрин XII сессиятын БЫҺААРЫЫТА

Тыа сиригэр аграрнай реформаны ытыыга, сир реформатын түргэтэ-тин, хааайыстыбатын сага формала-рын олохтоон, тыа хааайыстыбатын салаатын туруктаах онорор сылтан народнай депутаттар оройуоннаагы Сэбиэттэрэ быһаарар:

1. Аграрнай реформаны олоххо киллэрин тутуах бонпуруоһунан сир реформатын ааһан туран, сельсовет-тар председателлэрин, нэһиликтэр дьаһалталарын баһылыктарын сорудахтыырга:

— алтынны 15 күнүгэр дьэри биирдин нэһиликтэринэн туһааннаах специалистары туһунан сир баласа-аһын таһааралларыгар уонна оройуоннаагы сир комитетыгар туту-ралларыгар;

— сир ноуоугуттан кийэр үн су-угуар анал үлэһити тутан 1992 сыл бүтүөр дьэри землеустроительнай до-кументацияны түмүктүүлэригэр;

— народнай депутаттар оройуон-

наагы Сэбиэттэрин төхөсө сессия-тынан (1992 с. олунньу) бигэргэти-либит сир реформатын түргэтэтин Баһааннааһыгар олохуран рефор-маны салгыы ытылларыгар;

— алтынны 10 күнүгэр дьэри ба-ры нэһиликтэр дьаһалталара «Са-йылык» программаны бэлэмнээн оройуоннаагы комиссияда түһэрэллэ-ригэр, ону кыра Сэбиэт бигэргэти-тигэр киллэрэргэ.

2. Хааайыстыбатын бары көрүгү-рин дьүөрэлээн сайыннарыны наа-далааһын ааһарга, хааайыстыба форматак структуратын уонна кэ-лэһин алтыннык мийа нэһиликтэ-рини, үлэ коллективтарынан уонсай муһахтары ытан чуолкайдыырга. Онуоха:

— бары совхозтарга, коллективнай предприятиеларга биирдинлээн дьон-найдарын алтынны 10 күнүгэр дьэ-ри чуолкайдаан бүтэрэргэ;

— хааайыстыбалары, сүрүннээн,

нэһиликтэринэн тарийиллэригэр су-балтиргэ;

— биирдинлээн эбэтэр нэһиликтэ-ринэн бытарыыан сага хааайысты-балары тарийин түбэттэлэригэр бур-дугу, күөх үүһэйини, хортуопуу үүһүрэр баһыналары, клетнааах кыаһы ийгэр фермалары, ыраахан таһааһы таһар автотранспорты, оре-нуоннуур, заправканы, кыһын техниканы туруорар хааайыстыба-лары түмэн акционернай общество-лары, компаниялары тарийиннай сөп-төөбүнэн ааһарга;

— бары нэһиликтэргэ дьэһин-уоту уонна коммунальнай хааайыстыбаны хааччыйарга аһаан сөптөөх техноло-гии, ону тэтиэ заправканы хааа-йыстыбаны үлэһилилбэт фонди-га киллэрэргэ;

— алтынны 1 күнүттэн бас били-көрүгүтэн тутулууга суох тыа ха-аайыстыбатынан дьарыктанар бары тарийиллэргэ туһааннаах госу-дирст-

веннай дьаһаллары, ону тэти хаач-чылыы, өйөбүд, салайы дьаһаа-рын оройуоннаагы тыа хааайыстыба-тын управлениетыгар кийиитиргэ.

3. Сельской Сэбиэттэр, нэһилик-тэр олохтоох дьаһалталара:

— бурдугу, хортуопуу, оһуруот астарын мистэбэ үүннэрини хаач-чийар туһугар былааннаах үлэни ытылларыгар;

— кэтэх хааайыстыбада, сайылык-ка салгыны, ынах сүөһүнү, куһу-хааһы, сибиинны, куруолугу, оһу-руот астарын, о. д. а. элбэһингэ угу-наахтык үлэһиллэригэр.

4. Оройуоннаагы тыа хааайысты-батын управлениета:

— 1992—1993 сс. АПК хааччыйар салааларын уонна промышленноһын структуратыгар төрдүттэн улары-тыыны киллэрэн хааччылы сервис-тин салгыны тарийиригэр;

— 1992—1993 сс. кыстыкка об-щественнай сүөһүнү, ону тэти кол-лективнай уонна биирдинлээн бас би-лингэ баар сүөһүнү эчирсэппэкэ ийин суоллары буларыгар.

5. Качыталынай тутуу оройуонна-агы управлениета Амма угуоргу сир-дэри оңоруу бырайыак-смета доку-муоннара 1992—1993 сс. бэлэм бу-олалларын ситиһиригэр.

Саха сира Россия састаабыгар кирибитэ 360 сыла туолуутугар

СОРГУГА ТУСКУЛЛААХ ДОБОРДОҢУУ

Былланы уонна булчууна олорор омууларын кытаары добордоуу омуу бар-барар, үүнэр-сайдар бигэтирэхтээх. Билигин, сахалар, дымлабытын аны-аһах хонуунаа төрүүтү ууруллубута 360 сыла бэлэтэниэхтээх улуу нуучча норуотун кытары добордоһуубут ордук тыан суолталаах, ордук күндү, байыбиги омуу быһытынан бигэргэтирэр, суверенитетин туруулаһар моххордөрбигэр арыт арыт илгэн үмнэн ыла курдукпуг.

Былл тохсунньу 11 күнүтэр республикабыт түөрт хаһыатыгар профессор Г. П. Башарин ыста-тайата бэлэттэммитэ. Ини онно Сибирь Россияга холбоон атын норуоттары сар-сар күүһүнэн сө-хүрөстөтүн буолбатарын, хата, норуоттар биир сомо-до улахан көргөтүгэ түм-сэр усулуобуйага объек-тивнай наадыйылара олоххо кириитинэн буол-бутук ылынарарылаахтын дакаастабыта, бэйэтин дымлаатын нуучча норуо-тунуу холбообуна, саха

норуоттар төгүрүччү өр-түнэн үтүө сабыдылтам-мытын сиилигэ сэлэргэ-битэ уонна бу юбилейи интернационализм билиги хаан-уруу норуоттарбыт добордоһууларын, быраат-тайыларын улуу быраа-һынныгыт билимнэтин бэлэттиргэ ыгырыта.

Георгий Прокопьевич XVI үйэ тийэх 20 сылыгар — XVII үйэ бастагы ага-рыгар Сибирь бүтүнүтэ Россия быстырат соро-тунан буолбутун сакатап туран, Сибирь событне тодо итинник түргэннэн барбытын регион бары өр-түлэрин норуоттара, сүп-пүнөн, Россияга айлаах-тик кирибигэтирэн бы-лаарбыта. Ону чингэтэн: «XVII үйэ 30-с—40-с сылларга Лена эргини бистэрин барыларын кэ-риэтэ салайааччылар ха-бактар остуруондарын сүмэтибигэр калан Россия госуларствоттар көсүл өртүнэн бас бери-иллэрэн иһитинэралла-ра, бас бэриннэрэр суруту илгэн баттылалар, асаты төлүөхпүт дин талларын биэраллэрэ», — дин суруй-

бута.

Атын биллэтиэх үчү-найбыт профессор Ф. Г. Сафронов чолгу бу биир этинин сөбүлэбэтэ, нуучча хаһаактарын уонна саха бистэрин илгэн ары-ларыгар кэксэ хааннаах хабырыйсыйларга ааһан утары туруорбута. Ол эрээри илгэн даһаны бу юбилей сүрдик интерна-циональнай бырааһыннык билимнэтин бэлэтэниэх-тээгин утарбата «билиги Сибирь норуоттарын исто-рическай дымлаарыгар нуучча норуотун прогрес-сивнай оруолун көрдөрүү курдук бөдөн проблеманы чинчийиҥ, ырытыҥа эл-бэри оҥорбулутун үтүс-төр биллэлэр» дин тал-лариттан ырытыгы көс-төр. Дорбордоһуу доору кытта аан бастаан эйэһэн дуу, өтүнэн дуу көрсүбү-түнэн буолбакка, үһүн көмөтү туох суолунун хаалларбытынан сыана-лыар куюу. Уһа атл-либигэтирэн көсөрүнэн, историческай наука 360 сылаабыта сараламмыт добордоһууу туох да мо-күрө суох прогрессивна-

йынан билинэр.

Оттон профессор сана-пыт, наукага өссө дьэҥкэ-рэ илгэн түгэнэригэр та-биһирбиг билиги «пат-риоттарбыт» баар-суох үчү-чалпыт хаһыатын көнүгү-бу юбилейи ол былыргы хабырыйсыйларга олбүт саха буойуттарын кэриэ-тинэр кара бырааһыннык-ка кубулутарга ыгырыб-тара, быһаччыта, сага хааннаах хабырыйсыйга. Остукалара үс саханы тө-һө «чириир суолга тир-дэи, төттөрү өлүү төрдү-гэр үктэннэрэ» илгэ. Тө-төр саха барбар суолун «торумнаа» сурадырыт журналист Станислав Алексеев саха оҕонньот-торо, чечен кырдыаҥа-тарын курдук, ыччаттарын нууччалар утары көс-сэр-бэттэр дин хомуруйбутун хайдах сыаналаахха со-буй? Бэйэ төрөөбүт но-руотун дымлаатынан оон-ньоһун буолбата дуо?

Билиги, чуралчылар, төһө да төрүт саха нэһи-лиэһинэһэр оройуон аа-тырдарбыт, төһө да сы-мыһанан национализмга күтүрэнэ сымттарбыт,

нуучча норуоттар онуун дин туспатын, бүтүн но-руот атын омууларга сы-һыана дин туспатын бол-омтоҥо ылыахха наада. Экономическай сатарыйыта, адаларбытын кытта биир өлүүтэ өлбүт нуучча дьо-нуу ытыктыах, илгэн тут-тар ученайдарбытын, су-руйааччыларбытын, арте-фактыларбытын, механизатордары-тыттан спортсменнарбы-тыттан тийэ өйөөн-убаан, үөрөтөн-таканан илгэн та-һаарбыт нуучча дьонугар нөрүк-нөрүгүөх санаа баар. Вүсүн даһаны оро-йоммут олоһун илгэн дини дьүһүтүр бурбал-дымы тэҥнэ илгэн нууч-ча дьон билиги ортобу-тгар сыдыллар.

РФ Конституциятын ба-рылыгар республикалар суверенитеттарын ботон таһаарар түгэннэр, тыа сирин социальнай туруа-промышленнай эйгэ со-циальнай турууттан бы-дан мөлөө, экология, сир-уот дуортуйуута, саха ыччата арыгы дьаалыгар ылыарыта, хаайы дой-дуларыта, бөл дьэстэр нууччаны көргөннөһүтэ — нууччаны утары өйү-санааны күөртүү сата-һыгыта илгэр бары туһа-нылаллар. Маныаха үр-дүкү салаата политика

Н. ОКОЕВ,
журналист.

ПРИВАТИЗАЦИОННАЯ ЧЕКТЭРИ ХАЙДАХ ТУҢАНАБЫТ?

Приватизационнай чектэрэ дьонго өйдөбүннүк

(Бүтүүтэ. Илгит «СО» 112 №-гэр көр).

ИНВЕСТИЦИОННАЯ ФОНДАЛАР

Оскотун предприятие акциялар утары олус кутталлаабынан ааһар буоллаххыта, бэйэбит приватизационнай чекитигэр аналлаах инвестицион-най фонда акциятын атылааххытын сөн Инве-стиционнай фонда — бу приватизационнай чектэри уонна нэһилиэнньэ харчыта мунуулар илгэни-лэс оҕору элбэх предприятие акциялар утар финан-синай үчүрүккэ. Инвестиционнай фонда акция-тын атылааһын, эһиги ону кытыгыс бас билэччи-лэн буоларыт. Фонда эһиэхэ дивиденд төлүүр, фонда ситинилээхтик үлэһиннэр түбэлтэлэргэ кини акциятын рынокка атылаһар сыаната үрдүүр.

Инвестиционнай фонда акциятын атылааһын эһиэхэ предприятие акциятын атылаһардааһар приватизационнай чекитин ордук эрэбиллик угуу-най тоҕо буолуон собуу? Онуоха икки бириччэнэ баар.

Бастакытынан, инвестиционнай фонда тутта элбэх предприятие акциятын бас билэбэт. Ити предри-тиелар араас регионга уонна норуот хаһаайыс-тытын араас салааларыгар баар буолуохтарын сөн. Бу предриятиелартан хайалара эһит банкроттуо, ол онуугар атыттар үрдүк дохуоту биэрэхтэрэ. Предриятиелар бөлөхтөрүн акциялар утары орто до-хуот, быраабыла курдук, биир предприятие акция-тын дохуотунуааһар, ордук бигэ турунтаах.

Иккисинэн, инвестиционнай фонданы илгит-бит инвестордар салайахтара. Ол дьон фонда үбүн ханна ордук үчүгүйдик утары талар туһугар пред-риятиелар тустарынан информацияны илгитэн хо-мүтүөхтара. Хас биридик инвестиционнай фонда бэйэтин управлениеларын квалификациятын ту-һунан, ханнак предриятиеларга бэйэтин кылач-чыттарыа приватизационнай чектэри инвестируй-дуурун туһунан информацияны бэлэттэ таһаарар эбэһинэстээх.

Оскотун эһиги приватизационнай чекитигэр ин-вестиционнай фонда акциятын атылаһарга быһа-арыммыт буоллаххыта, хас да фонда рекламнай биллэрини болломтолоохтук үөрэттэ. Үрдүк до-хуоту ханнак да дакаастабыла суох эрэһиригэр илгэһиммэ. Фонда бэйэтин ресурсатын ханна угуохтааһын үчүгүйдик билэргэ кыһалыт. Фонда управлениелары квалификациялаах уонна илгит-иһэһэр дьонно буолалларын билит (фонда уп-равляаһындарын ханнастарын уонна дьааланы ылытыга фонда ороскуоттарын туһунан инфор-мация ордук улахан болломтобутун уурагытыгар сүбүлүбүт. Итинник ороскуоттар фонда кылач-чыттарыа дохуоттарынан быһаччы көбүрүтэн оҥорулаллар. Фондалар ылааты улааччылар утары итинник информацияны биэрэр эбэһинэстээхтэр).

Өйдөөг, инвестиционнай фонданы — чааһынай уч-редителлар. Государство эи инвестиционнай фон-

дага ылаатыт туһата суох хаалыа суоҕа дин ханнак да махталлаһын биэрбэт. Эи ситиник суос-сөбүтөх махтал — бэйэҥ илгэһин талар ылааты уонна бэйэҥ чингит өйү.

ПРИВАТИЗАЦИОННАЯ ЧЕГИ ХАРЧЫГА АТЫЛААХХЫТ

Оскотун эһиги предприятие эбэтэр инвестицион-най фонда акциятын бас билэччинэн буолуоххутун баарбаат буоллаххыта, бэйэбит приватизационнай чекитин харчыга атылааххытын сөн. Эһиги бэйэ-бит чекитин ханнак даһаны ханнааххаа суох — ханна баарар уонна атылаһарга сөбүлэһэр ил-мнэх баарар атылаһар бырааптааххыт.

Эһиги чекитин атылаһан ол курдук 10000 сол-куобайы ылааххыт дин государство махталла-бэтин өйдөөг. Чек рынокка атылаһар сыаната бу сууматтан ыра да, ордук да буолуон сөн. При-ватизационнай чек рынокай сыаната биржэтигэр нөрөн уларыһан сөн. Ити Россия араас регионна-рыгар эһи араас буолу.

Билиги эи приватизационнай чеккин харчыга атылаһарга сүбүлэбэһит. Билиги приватизацион-най чек, оскотун эи онуоха приватизационнай предприятие акциятын эбэтэр аналлаах инвестици-оннай фонданы акцияларын атылаһаххыта, ор-дук элбэх дохуоту биэрэр дин илгэһибит.

Оскотун эһиги бэйэбит приватизационнай чекки-тин сөн-биир атылаһарга быһаарыммыт буолла-ххыта, билиги маннак үс сүбэитин өйдөөг:

1. Чег ылаат да сонно тутатын атылаһарга тиэтэйиҥ. Чек биридибигин кинигэтин бастагы ылдарга чек рынокка атылаһар сыаната ордук улаханнак халбанын сөн. Чекитин тутатын атылаһан, эһиги чөлүкүтүн биэрэр кутталлааххыт.

2. Бэйэбит приватизационнай чекитин атыла-лааххыт илгит. Москвага, Санкт-Петербурга эбэ-тэр атын бөдөн куораттарга чек төһө сыаната атылаһарыт булгуччу билит. Ол туһунан сөн-дирителлэри эһиги хаһааттартан уонна маассадай информация атын ередстволарыттан ылааххытын сөн.

3. Бэйэбит приватизационнай чекитигэр хас да атылаһааччыны буларга уонна олор этинэлрин тэҥнэһэр көрөргө булгуччу кыһалыт.

ПРИВАТИЗАЦИОННАЯ ЧЕКТЭРИ ТУҢАНЫ АТЫН КЫАХТАРА

Эһиги приватизационнай чектэри туһаны атын икки ылаһын туһунан эһи билит тустааххыт.

Оскотун приватизационнай чекитин предри-тие бүүс-бүтүнүу аунуккага эбэтэр конкурсуна атылаһар буоллаһына, атылаһааччы бэйэтин тө-лөбүрүн 35 бырыһыанын приватизационнай чегинэн кылларэр эбэһинэстээх. Быраабыла курдук, прива-тизациялар бөл кыраһый предриятие сыаната мөдүгүөнүнэн солкуобай буолуо. Ол иһин при-

ватизационнай чектэри туһаны маннак ылааты киннэхэ барытыгар сөн түбэһа суоҕа.

Приватизационнай чек эстэр предриятие баһы-малын атылаһаһыга эһи туһанылаһан сөн. Сөн эһи үөһүннү түбэлтэ курдук, атылаһааччы бэйэ-тин төлөбүрүн приватизационнай чеккэн кыл-лар эбэһинэстээх. Оскотун маннак кыагы илгэ-риһиргээххитин, информацияны баайы-малы даһайар олохтоох комитеттан эбэтэр баай-мал фондатыттан билит. Оон эһиэхэ эстэр пред-риятие баһы-малын атылаһаһыга чугастаһа аукцион ханна буоларын, итиннэ эһиги чүо ханнак баайы-малы атылаһарга суотталааххытын сөбү-туһунан көлөһөхтөрө.

Приватизационнай чектэр муниципальнай бас би-лиги предриятиеларын приватизациялаһына ту-һанылаһыттар. Эи бэйэҥ чегин арган, өгө, об-щественнай аһылык эйгэтин үтүс предриятиеларын эбэтэр суох оҥорулар онуун предриятиелар баайдарын-малларын атылаһаһыга туһанын та-быллытат.

ЭИГИ ЭППИЭТТЭХ ТАЛАН ЫЛЫГЫТ

Приватизационнай чег ылан баран, эһиги ону бэйэбит көрүүтүтүн туттар бырааптааххыт. Бэйэ-бит талан ылаһытыгар эппиэттэххэ сыһыанна-ларга кыһалыт бэйэтин чегин өйдөөхтүк-тойдөөх-түк, укуут илгит кырата суох дохуоту ылаһа, оттон бэйэтин чегин түбэлтэһи укуут илгит туту да ылаа суоҕа.

Оскотун эһиги дьон көргөн чингиттөр хас да приватизационнай чег ылаат буоллаххытын, оло-ру хас да араас инвестиционнай фонда, хас да пред-риятие акциялар утары кыһалыт. Ити сэрэби куччатыла уонна эһиги дьон көргөн дохуотут ту-рунтаах буолуутун үрдэттэ.

Приватизационнай чег хайдах туһанар туһунан быһаарыммы ылаһарытыгар араас инвестиционнай фонданы уонна предриятиелар акцияларын туһу-наа төһө кылаһарынан элбэх информацияны ыла-рга кыһалыт. Приватизационнай чег туһаны хас да араас кыахтарын булгуччу төһөнн көрү уонна олортон санаа үчүгүйдик талыт.

Эһиги чекит. 1992 сыл ахсынны 1 күнүттэн 1993 сыл ахсынны 31 күнүтэр дьэри аа тутуу-лар. Бэйэбит приватизационнай чекитин тутта ох-соро тиэтэйиҥ, ордук үчүгүйдик ханнак төс-түн сөн. Ол сыан баар приватизационнай чег 1993 сыл канинни илгит-үс ыһыгар дьэри туһа-маныа хаалларыаһыт, сыаната түһүөн эбэтэр баппак-на хаалыт сөн.

Эи илгитер дьоннаах уонна эппиэттэх талан ылаһы туһар. Приватизационнай чекитин хайдах да-һайарыттан кэлэр өттүгэр эи уонна эһиги дьон көргөн олоххот уйгута тутулуута буолуо. Би-лиги эи чегин өйү-санааны көрдөрүтөр эрэһибит уонна эһиэхэ ситинини баарыбыт.

